

пайда болады	тапсырманы таңдайды, оқушыда өзінің іс-әрекет стилі пайда болады.		
IV кезең			
Оқушыда өз бетінше оқуға, білім алуға, білімін жетілдіруге деген қажеттілік пайда болады	Оқушы жеңіске жетуге бағытталған іс-әрекетті өзі қамтамасыз етеді.	Оқушы өзінің іс-әрекетін болашақтағы дамуға бағытталған жұмыстың негізі деп бағалайды.	Оқушы өзін-өзі жетілдіре алады, жеңіске бағытталған тапсырманы таңдай алады, өзіне де, өзгеге де сондай талап қоя алатын болады.

Бұл процесте мұғалім оқытуға емес, оқушының оқу-танымдық іс-әрекетін ұйымдастырудың жолын табуға көмектеседі.

Биология пәнін оқытуда қазіргі кезде жалпы денсаулықтың төмендеуі, аурулардың көбеюіне көбірек көңіл аудару қажет. Бұған оқытуда технологияландыру арқылы қол жеткізуге болады.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Қисымова Ә.Қ., Нұрланов Е.Б. Оқыту технологиялары. I бөлім. Оқу-әдістемелік құрал.- Алматы, 2007. - 152 б.
2. Қисымова Ә.Қ., Увалиева Т.Ж. Оқыту технологиялары. II бөлім. Оқу-әдістемелік құрал.- Алматы, 2007. - 188 б.
3. 12 жылдық оқыту мәселелері «Қазақстан Республикасында жалаы орта білім беру жүйесін дамытудың негізгі бағыттары» (ҚР Білім және ғылым министрімен диалог). Құрастырушы-авторлар Ү.Б.Жексенбаева, Ж.Б.Самуратова, Б.Қ.Игенбаева. -Алматы: «Мастер-Принт» полиграфиялық орталығы, 2006, - 127 б.

УДК 37.012

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ШЕТ ЕЛДЕРДЕ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАНДА ДАМУЫ

Лакбагарова О.К¹., Лакбагарова А.К².

¹*Екібастұз қаласының әкімдігінің №18 ЖОББМ» КММ Екібастұз қ., Қазақстан*

²*Павлодар облысы әкімдігінің БББ №6 арнайы мектебі» КММ Екібастұз қ., Қазақстан*

Мақалада инклюзивті білім берудің шет елдерде дамуы және салыстырмалы түрде Қазақстанда инклюзивті білім берудің ерекшеліктері айтылған, сонымен қатар адам психологиясына әсер ету, өзгерту құралы ретінде өзіндік ерекшелігінің бір мезгілде зерттеу тәсілі, сонымен қатар инклюзивті білім берудің таралуының әлеуметтік себебі мен оның әртүрлі мүмкіндіктері бар адамдарды қабылдайтын толерантты қоғам құрудағы рөлінің балаларда айырмашылықтарды құрметтеуге тәрбиелейді және эмпатияны дамытады. Балалар бір-бірімен ынтымақтастықты және қолдауды үйренетінін, ал әртүрлі оқыту әдістерін қолдану материалды тереңірек игеруге көмектесетіндігі сөзсіз педагогикалық артықшылық болатындығы баяндалған.

Кілт сөздер: инклюзивті білім беру, оқыту технологиясы, педагогика.

The article describes the features of the development of inclusive education abroad and relatively inclusive education in Kazakhstan, as well as a way to simultaneously study identity as a means of influencing, changing human psychology, as well as the social causes of the spread of inclusive education and its role in building a tolerant society that accepts people with different opportunities, educates children to respect differences. and it develops empathy. It was noted that children learn to cooperate and support each other, and the use of different teaching methods undoubtedly contributes to a deeper assimilation of the material, which is a pedagogical advantage.

Keywords: inclusive education, learning technology, pedagogy.

Инклюзивті білім беру - бұл барлық балалар үшін бірдей білім беру мүмкіндіктерін қамтамасыз етуге бағытталған оқыту форматы. Бұл тәсілмен әр оқушы шығу тегіне, мәртебесіне, денсаулық жағдайына және танымдық қабілеттеріне қарамастан құрдастарымен бірге оқып, толыққанды өмір сүре алады.

Балалар оқу процесіне бейімделетін дәстүрлі оқыту жүйесінен айырмашылығы, инклюзивті білім беруде оқу процесі бейімделеді.

Мұнда тек көмекші жабдықтар ғана емес (мысалы, пандустар, мәтінді танушылар, көрсеткіштер мен планшеттерде Брайль шрифтінің пайдалану), сонымен қатар арнайы білім беру технологиялары, жеке кураторлық, сараланған тәсіл, арнайы әдістер және т.б.

Инклюзивті білім тәуелсіз тұжырымдама ретінде 1990 жылдардың басында пайда болды. Мұның бәрі 1994 жылы Саламанкаға (Испания) ерекше қажеттіліктері бар адамдарға білім беру жөніндегі Дүниежүзілік конференцияны өткізуден басталды. Конференциядан кейін шыққан Салман декларациясында мұндай оқытудың негізгі принципі жарияланды: "барлық балалар қарапайым мектептерге түседі, егер басқаша әрекет етуге елеулі себептер болмаса".

Біраз уақыттан кейін, 2006 жылы тағы бір маңызды құжат — БҰҰ-ның Мүгедектердің құқықтары туралы конвенциясы қабылданды. Конвенцияның 24-бабында: «мүмкіндігі шектеулі балалар тегін және міндетті бастауыш және орта білімге қол жеткізуі керек; мүмкіндігі шектеулі ересектер — жалпы жоғары білімге, кәсіптік даярлыққа, ересектерге білім беруге және өмір бойы білім алуға қол жеткізуі керек. Бұл ретте білім беру ұйымдары мүмкіндігі шектеулі жандар үшін білім беру процесін жақсарту үшін шаралар қабылдауы тиіс». Осы құжаттарда көрсетілген ережелер мен талаптар заманауи инклюзивті білім берудің негізін қалады.

Шетелдік мектептер мен жоғары оқу орындарында балаларға жаңа ортаға мүмкіндігінше ауыртпалықсыз үйренуге көмектеседі. Мектептер мен университеттерде, мысалы, будди бағдарламасы бар: әр шетелдікке жергілікті студент тағайындалады, ол оған оқуға көмектеседі және өз елінің мәдениетімен таныстырады. Сондай-ақ студенттер үшін жеке оқу бағдарламасы таңдалады, жеке кураторлықты қамтамасыз етеді, қолдаудың басқа түрлерін ұсынады.

Инклюзивті білім беру принциптері:

- қол жетімділік. Барлық балалар ерекшеліктеріне, жетістіктері мен шектеулеріне қарамастан сапалы білім алуға құқылы.

- теңдік және кемсітпеу. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға білім алуға кедергі келтіретін кедергілер жойылуы керек.

- бейімделетін оқу орталары. Мектептер барлық оқушылардың қажеттіліктерін қолдайтын құрылғылар мен тәсілдерді қолдануы керек.

- құрмет пен әртүрлілік. Әр баланың бірегейлігі мен оның оқу құқығына күмән келтірілмеуі керек.

Инклюзивті білім берудің таралуының әлеуметтік себебі-оның әртүрлі мүмкіндіктері бар адамдарды қабылдайтын толерантты қоғам құрудағы рөлі. Ол балаларда айырмашылықтарды құрметтеуге тәрбиелейді және эмпатияны дамытады. Балалар бір-бірімен ынтымақтастықты және қолдауды үйренеді, ал әртүрлі оқыту әдістерін қолдану материалды тереңірек игеруге көмектеседі. Мұның бәрі сөзсіз педагогикалық артықшылықтар. Психологиялық аспектілер де өте маңызды: инклюзивті білім ерекше қажеттіліктері бар балалардың өзін-өзі бағалауы мен психоэмоционалды жағдайын жақсартуға ықпал етеді, ұжымдағы психологиялық атмосфераға оң әсер етеді. Сонымен, экономикалық пайда да бар. Инклюзивті білім беруді қолдау әлеуметтік окшаудануды азайтуға және болашақта мүгедек адамдардың экономикалық тәуелсіздігін арттыруға көмектеседі.

Инклюзивті білім әртүрлі әлеуметтік мәртебесі бар, денсаулығы шектеулі және дарынды балаларды оқытудың ерекше тәсілін қамтиды. Мұғалім әр оқушының даму ерекшеліктерін түсіну және сабақтарды оның қажеттіліктеріне бейімдеу, сондай-ақ әр балаға көзқарас табу және оның әлеуетін ашуға көмектесу үшін дамыған психологиялық, педагогикалық және коммуникативті дағдыларға ие болуы керек.

Қазіргі білім беру жүйесінде инклюзияға әртүрлі тәсілдер қолданылады:

- білімге қолжетімділікті кеңейту;
- негізгі ағым-мүмкіндігі шектеулі балаларды құрдастарымен уақытша оқыту, сондай-ақ олармен бос уақыт пен бос уақытты өткізу;
- интеграция-білім беру жүйесін өзгертпестен балаларды бірлесіп оқыту;
- толық инклюзия-білім беру мекемелерін барлық оқушылардың қажеттіліктеріне бейімдеу және өзгерту.

Ата — аналармен жұмыс істеу инклюзивті білім берудің негізгі факторы болып табылады. Балалардың сабақтардағы тәжірибесін жақсарту және мүмкін болатын түсініспеушіліктерді болдырмау үшін мұғалімдер отбасылық тәрбие жағдайларын зерттейді, ата-аналарға кеңестер мен оқу жиналыстарын өткізеді, оларды білім беру процесіне тартады. Ата-аналар жеке оқу жоспарларын әзірлеуге және психологиялық консультацияларда баланың мәселелерін талқылауға қатысады. Мұндай өзара іс — қимылдың мақсаты-бүкіл отбасы үшін ең жақсы жағдай жасау және уақтылы көмек көрсету.

Әр түрлі елдердегі инклюзивті білім берудің ерекшеліктері бар. Американдық Мектептерде ең аз шектейтін орта (Least Restrictive Environment, LRE) тұжырымдамасы кеңінен қолданылады, оған сәйкес ерекше қажеттіліктері бар балалар құрдастарымен бірге қалыпты сыныптарда мүмкіндігінше

оқуы керек. Әрбір осындай бала үшін жеке білім беру бағдарламасы (Individualized Education Program, IEP) әзірленеді.

Мұнда қолдау жүйесі үш кезеңде жұмыс істейді: жалпы, қарқынды және арнайы. Бұл оқытушылар мен кураторлардың әр оқушының тағдырына қатысу деңгейін арттыруға, сондай-ақ жекелендірілген оқу процесін ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Жалпы білім беретін сыныптарда балалармен мұғалімдер де, психологтар да, тьюторлар да, әлеуметтік қызметкерлер де жұмыс істейді.

Канада - инклюзивті білім берудің әлемдік көшбасшыларының бірі. Канадалық мектептерде арнайы қажеттіліктер мен даму ерекшеліктеріне қарамастан, жалпы білім беретін сыныптарда барлық балаларды оқыту практикасы белсенді түрде енгізілуде. Барлық мұғалімдер арнайы дайындықтан өтеді, көмекші технологиялар белсенді қолданылады: экраннан оқу бағдарламалары, балама байланыс құрылғылары және бейімделген компьютерлік интерфейстер. Канадалық университеттерде мүгедектігі бар студенттерге арналған арнайы қолдау орталықтары жұмыс істейді, олар оқу бағдарламаларын бейімдеуге, қажетті жабдықтармен қамтамасыз етуге және кампустың қолжетімділігін қамтамасыз етуге көмектеседі.

Инклюзивтілік қағидаттарын көптеген шетелдік мектептер ұстанады, ал кейбір оқу орындары бұл жолда ерекше жоғары нәтижелерге қол жеткізген.

Инклюзивті білім беру-қазіргі өмірдің сұранысы және халықаралық стандарт. Қазақстанда инклюзивті білім беруді қажет ететін 160 мыңнан астам мүмкіндігі шектеулі балалар бар. Олардың тек 23% - ы ғана осындай білім беру процесіне қатысады. Уақытпен қатар жүру үшін инклюзивті білім беруді енгізу жолында Қазақстан қиындықтарды еңсереді және туындаған проблемаларды, оның ішінде халықаралық тәжірибені енгізу арқылы шешуге тырысады: шетелдік, қазақстандық мектептерде педагог-ассистент — тьютор лауазымы енгізілді. Қазақстан педагогтері бейімделген спорт негіздерін үйренеді, француз әріптестерімен бірлесіп, бейімделген спортты мектеп бағдарламасына енгізу үшін арнайы бағдарламалар әзірлейді. Оқу бағыты инклюзивті ойындар арқылы дамиды, оған қарапайым балалар да, ерекше балалар да қатысады. Қайырымдылық ұйымдары инклюзияны қолдау кабинеттерін ашып, онда балалар мінез-құлықты қолданбалы талдау әдістемесі бойынша оқытылады.

Қорыта келгенде, бұл шаралар мүмкіндігі шектеулі балаларға өздерін қоғамның толыққанды қатысушылары ретінде сезінуге, дамуға және айналасындағыларға пайдалы болуға мүмкіндік береді.

Инклюзивті білім беруді дамыту – мүмкіндігі шектеулі балаларға ғана емес, бүкіл білім беру жүйесіне арналған білім беруді дамыту. Бұл барлығына тең құқықта және тең жағдайда білім алуға мүмкіндік береді.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Қисымова Ә.Қ., Нұрланов Е.Б. Оқыту технологиялары. I бөлім. Оқу-әдістемелік құрал.- Алматы, 2007. - 152 б.
2. Қисымова Ә.Қ., Увалиева Т.Ж. Оқыту технологиялары. II бөлім. Оқу-әдістемелік құрал.- Алматы, 2007. - 188 б.

3. 12 жылдық оқыту мәселелері «Қазақстан Республикасында жалаы орта білім беру жүйесін дамытудың негізгі бағыттары» (ҚР Білім және ғылым министрімен диалог). Құрастырушы-авторлар Ү.Б.Жексенбаева, Ж.Б.Самуратова, Б.Қ.Игенбаева. -Алматы: «Мастер-Принт» полиграфиялық орталығы, 2006, - 127 б.

ОӘК 316.422.42

ТУРИЗМ МАМАНДЫҒЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ - ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Ондасинова А.А.

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау, Қазақстан

Бұл мақала туризм саласындағы мамандарды даярлауда жоғары оқу орындары педагогикасында инновациялық әдістер мен әдістемелерді енгізу ерекшеліктерін зерттеуге және жалпылауға арналған. Мақала жазу барысында туризмде VR және AR технологияларын қолданудың артықшылықтары ашылып, отандық тәжірибеде қолдануына талдау жасалды.

Кілт сөздер: Инновация, VR және AR технологиясы, виртуалды шындық, толықтырылған шынайылық, туризм, инновациялық прогресс, геоақпараттық жүйелер.

This article is devoted to the study and generalization of the features of implementing innovative methods and techniques in higher education pedagogy for training specialists in the field of tourism. The article highlights the advantages of using VR and AR technologies in tourism and analyzes their application in domestic practice.

Keywords: Innovation, VR and AR technologies, virtual reality, augmented reality, tourism, innovative progress, geoinformation systems.

Қазіргі замандағы білім беру жүйесінің басты мақсаты – болашақ мамандарды жаһандық өзгерістер мен нарықтық сұраныстарға сай дайындау. Туризм индустриясы – әлемдік экономика мен мәдениетаралық байланыстардың маңызды саласы. Бұл салада бәсекеге қабілетті мамандарды даярлау – жоғары оқу орындарының басым бағыттарының бірі. Заманауи оқыту үрдісінде инновациялық әдістерді қолдану білім сапасын арттыруға, студенттердің қызығушылығын оятуға және олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Әсіресе, туризм мамандығында оқытудың интерактивті тәсілдері, тәжірибелік және жобалық әдістер, цифрлық технологияларды қолдану ерекше маңызға ие. Бұл әдістер тек теориялық білімді меңгеруге емес, сонымен қатар кәсіби дағдыларды қалыптастыруға бағытталған.

Зерттеу жұмысының мақсаты: Мақалада туризм мамандығына сабақ беруде инновациялық әдістерді қолданудың тиімділігі мен олардың практикалық жүзеге асырылу жолдары қарастырылады.

Зерттеу міндеті: Инновациялық және жобалық оқыту әдістерінің ерекшеліктерін анықтау. Бұл әдістердің туризм саласындағы кәсіби дайындыққа ықпалын жүйелеу.

Инновациялық технологиялардың дамуы – кез келген ортадағы прогрестің қозғалтқышы. Туризмдегі инновация – бұл жаңа туристік өнімдерді, қызметтерді, жобаларды әзірлеу мен жасау,